

Sadık Tekingür, *İslam Düşüncesinde Estetik Anlayışı* (Adıyaman: İksad Yayınevi, 2023), 146 s.

Conception of Aesthetics in Islamic Thought by S. Tekingür

OSMAN BAYRAKTUTAN

Atatürk University

Received: 06.02.2024 | Accepted: 26.03.2024

İslam Dini'nin diğer dinlerden farklı bir bakış açısıyla estetik kavramını ele almıştır. Dr. Sadık Tekingür'ün İslam Düşüncesinde Estetik anlayışı adlı eseri bu konuya açıklık getirmiş olup, alanında muhatabının zihninde güzel bir izlenim bırakmaktadır. Kitap birinci bölüm, ikinci bölüm, üçüncü bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Estetik kavramı daha çok felsefi bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak güzellik kavramını ifade eden bu kelime, güzel olan şeyin manasını ve insanın dünya ile olan ilişkisini güzelleştirme çabasını ifade etmektedir. Bu bağlamda güzellik vasfını taşıyan bir şeyin insandaki güzellik duygusunu hareket ettirmelidir. Bir nesne veya duygu ancak bu şekilde estetik olabilir.

Kitabın giriş kısmında (s. 1-25) estetik, güzellik, bazı düşünürlerin estetik anlayışları ve sanat hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Estetik kavramı değerler felsefesinin bir dalıdır. Daha çok güzellik ve sanat ile ilgili sorunlarla ilgilenmektedir. Estetik kavramının kökeni hakkında et bir bilgi bulunmamaktadır. Genel görüşe göre Aisthesis veya

aisthanesthai sözcüklerinden türetilmiş olduğu ve hissetmek, duyular ile algılamak manasına geldiği ifade edilmiştir. İslami terminolojiye göre estetik bir şeye hikmet nazarı ile bakmak, bakılan şeyler üzerine tefekkür etmek, duyu ile hissedilen şeylerin kalbe inmesi yani kalp nazarı ile bakmak gibi anlamlara gelmektedir. Bütün b anlamları dikkate alındığında Osmanlıca'da Bediyyat veya İlmü'l-Cemal olarak karşımıza çıkmaktadır. Cemal ve Bediyyat kavramlarının güzellik anlamlarını düşündüğümüzde estetik kavramının arapça karşılığını daha net bir şekilde anlayabiliriz. Estetik konusu hakkında düzenli bir çalışma yapan ve bu konu hakkında makaleler yazan kişi Hüseyin Cahit Yalçın olup, estetiğin güzel sanatlar felsefesi olduğu sonucuna varmış ve bu ilme hikmetî bedâyî denilmesi sonucuna varmıştır.

Problem olarak estetik kavramı ele alındığında “Nesneler seyredildiğinde ortaya çıkan kavramların tahlil edilmesi ve problemlerinin çözülmesi” şeklinde karşımıza çıkan felsefi bir disiplindir. Baumgarten, Schelling, Hegel, Schopenhauer gibi düşünürler “Estetik güzel düşünme sanatıdır.” şeklinde bir tanımlama yapmışlardır.

Estetik kavramı ile yakın manada olan bir kavram da güzellik kavramıdır. Estetik kavramının tam bir tanımı yapılabilirken güzellik kavramının net bir tanımı yapılamamıştır. Bunun temel sebebi ise güzellik tamamen izafi bir kavramdır. Bütün bunlara binaen “*And olsun ki biz insanı en güzel bir şekilde yarattık*” (Tin 94/4) ayetine göre insandaki güzellik yaratılışında var olmuştur. Güzellikle ilgili bu özet bilgilerden hareketle şunları ifade etmek mümkündür: Güzellik, manen insan ruhunda heyecan uyandıran, insanın hoşuna giden duyguların genel adıdır. İslami çerçevede buna bir örnek verecek olursak Kur'an ayetleri okunurken muhatabında veya okuyucuda oluşturduğu hisler bunun en somut örneğidir.

Tarihi kaynaklara göre güzellik nedir sorusuna cevap arayan ilk düşünür Platon (M.Ö. 427-347)'dur. Daha sonra bu kavramı felsefi bir bakış açısıyla ele alanlar; Pythagoras, Herakleitos (MÖ. 540-480), Empedokles (MÖ. 492-423), Xenophon (MÖ. 431-350) gibi düşünürlerdir. Bu düşünürler de güzellik kavramı hakkında ortak bir tanımlama yapmamışlardır. Mesela Platon güzellik kavramını hayatının üç ayrı döneminde üç farklı şekilde tanımlamıştır. Birinci dönemine göre Mutlak bir güzellik vardır ve insana klavuzluk etmektedir. İkinci dönemine göre güzellik kavramını sevgi ile kullanmıştır. Üçüncü dönemine göre ise güzelliğin olmazsa olmazı sevgidir.

Yani güzellik ve sevgi iç içedir. Güzellik arttıkça sevgi, sevgi arttıkça güzellik artar.

Aristoteles'e göre güzellik düzen ve uyumdur. Aristoteles güzel olan şeyi tabii ve canlı olarak gördüğü için Platon'dan ayrılmaktadır.

Kant güzelin bilinmesini estetik yargıların çözülmesine bağlamıştır. Bunun için estetik yargısını nitelik, nicelik, bağıntı ve kiplik yönünden ele almıştır.

İslam düşünürlerinden Farabi'ye göre güzellik iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi varlığı kendi zatından olanın güzelliği iken diğeri de varlığı kendi zatından olmayanın güzelliğidir.

İbn-i Sina'ya göre varlık zorunlu ve mümkün olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kendisine göre zorunlu olan varlık Allah olup gerçek güzellik Allah'ın zatıdır. Mümkün olan varlıklar ise güzelliklerini Allah'tan almaktadırlar.

Mevlana'ya göre güzellik Mutlak ve İzafi olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Mutlak güzellik Allah'ın güzelliğidir ve diğer bütün izafi güzelliklerin kaynağıdır.

Giriş bölümünün son başlığı olan sanat kavramı hakkında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Genel olarak kabul edilen tanıma göre sanat insanların gördükleri, işittikleri, his ve tasavvur ettikleri olayları ve güzellikleri, insanlarda estetik bir heyecan uyandıracak tarzda ifade edilmesidir. Bu bağlamda sanat kavramı, estetik ve güzellik kavramları ile ilişkilidir. Estetiğin nazari gayesi olduğunu ifade eden Suut Kemal Yetkin, bu gayeyi, “insan sanatının büyük ibdalarına ve mahlûkat ve eşyanın uyandırdığı hislere teveccüh eden tecessüsü tatmin eder veya tatmin etmeye çalışır ” şeklinde açıklar. Sanat, sadece evrenin yüzeysel görünüşü değil, bilakis evrenin yüzeysel görünüş dünyasından çıkıp, derinliğe doğru uzanan bir alandır. İşte asıl olan, sanatçının resmetmek istediği şey, sanatta “tinsel olan” yani nesnelerin içyüzü, derinlemesine arka planıdır. (s. 29) ibaresi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Hemen hemen bütün dinlerde din-sanat ilişkisi mevcuttur. Bu ilişkiyi İslam dininde de net bir şekilde görebiliriz. Bunun en belirgin örneği belli bir estetiğe ve güzelliğe sahip olan mabetlerin olması, İslamiyet'in buna karşı çıkmaması gibi örneklerdir. Bu bağlamda İslam Dini belli bir estetiği olan, bu estetiği sanata ve güzelliğe dönüştüren bir dindir demek mümkündür.

Birinci Bölümde (33-74) İslam Sanatı ve Estetiği başlığı altında Din-Sanat ilişkisine değinilmiş, İslam estetiği ve mahiyetinden bahsedilmiş ve İslam estetiğinin temel nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Yazar bu bölüme bir toplumu en iyi tanıma yolunun sanattan geçtiğini ifade etmiştir (s. 33). Bunu ifade ederken sanatın temel araçlarından birisinin de dil olgusu olduğunu ifade etmiştir. Dil, usulüne uygun kullanıldığı zaman estetik ve güzellik kavramları daha da ön plana çıkar. Yunus Emre, Mevlana gibi mutasavvıflar bunu iyi bildiği için mesajlarını şiirsel bir dille ifade etmişlerdir. Dildeki bu özelliği anlayabilmek için estetik ve sanat kavramlarına da vakıf olmak gerekir. Çünkü Kur'an-ı Kerim bu kavramları zirveye taşımıştır. Kur'an'daki estetik ve güzelliği kavrayabilmek için üslubundaki incelikleri de bilmek lazımdır. Aynı zamanda dildeki bu özellikler tebliğ edilen mesajların daha net anlaşılmasına ve kendisine taraftar bulmasına vesiledir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmıştır: *“(Resulüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.”* (Nabl, 16/125). Yine bu bölümde yazar dindeki tebliğ metodunun dil ile sanatsal bir boyut kazandığını ifade etmiştir (s.35). Dini inanışlar, estetik güzelliğe sahip pek çok eserin oluşmasına kaynaklık etmişlerdir. Kiliseden camiye dönüştürülen Ayasofya Cami bunun en belirgin örneğidir. Öncesinde Hristiyan dininin estetik anlayışına göre imar edilmiş olup sonrasında İslamiyetin estetik anlayışına göre yeniden düzenlenmiştir (s. 37) Bu örnekten de anlaşılacağı üzere din ve sanat birbirinden bağımsız olmayan kavramlardır. Din ve sanatın olumlu yönlerini ön plana çıkaranlar olduğu gibi bu konuya olumsuz yaklaşanlar da vardır. Mesela Freud'a göre sanat kimliğine sahip kimseler içe dönüktür. Bir çeşit hastalığa kapılmışlardır ve özellikle peygamberlik iddiasında bulunanların tedavi edilmeleri gerekir. Aynı şekilde ortaya sanat eseri koyanlar hastadır ve kendilerini rahatlatmak amacıyla sanatla uğraşmışlardır (s. 40-41). Yazar burada din ile sanatın kişiler üzerinde olumsuz duygular bıraktığı görüşüne karşı çıkmış, sanat ve dinin insanların farklı duygularına hitap ettiğini vurgulamıştır. (s. 41). Bu bölümde yazar İslam estetiğinin İslam kültür ve medeniyetinden ayrı bir şekilde ele alınmayacağını ifade etmiştir (s. 42-43). Çünkü İslam estetiği denildiğinde İslam'a uygun bir şekilde sanat ve güzelliğin ön plana çıkması gerekmektedir.

Bu da İslam kültür ve medeniyetiyle yakından alakalıdır. Yazar bu bölümde İslam filozofları ve kelmacıların kullandığı gaye ve nizam delilinden hareketle İslam estetiği ve sanatına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Allah'ın varlığını ispat için kullanılan bu delil ahlaki tecrübelerle estetik güzelliklere önem vermektedir (s. 44). İslam sanat ve estetiği denildiğinde Kur'an'dan sonra akla gelen ilk kişi Kur'an'ın ilk muhatabı Hz. Peygamberdir. Saçı sakalı birbirine girmiş olan bir sahabesini uyarması, yapılan her işin en güzel şekilde yapılmasını emretmesi bunun en belirgin örnekleridir (s. 49). İslam sanat ve estetiğinin kendisine has bir özelliği vardır. İslam sanatının özgün üslubu, barındırdığı motiflerin zenginliği, kendisine özel mimari sisteminin oluşu İslam sanat ve estetiğini diğer dinlerden ayıran en temel özelliklerdir. Bütün bunların yanı sıra İslam Dininde bütünlük ve tutarlılık mevcut olup bu da İslam sanat ve estetiğine yansımıştır (s. 52). Birinci, bölümün son başlığında ise yazar İslam estetiğinin temel niteliklerine değinmiştir. Bundan amaç İslam'ın kendisine has özellikleri ve sanata yansıma şeklidir. Bu temel nitelikler; Tevhid, Soyutlama ve Boşluktur (s. 52-53). Tevhid, İslam estetiğini ön plana çıkaran en önemli etkenlerden birisidir. Zira camilere bakıldığında tevhid (Allah'ın bit ve tek olması) ilkesi ışığında Lailaheillallah tabelalarının görülmesi bunun en net örneğidir (s. 54). İslam inanışındaki tevhid olgusu, İslam estetiğine yansımış ve ortaya çıkarılan eserler bu doğrultuda şekillenmiştir. İslam sanat ve estetiğinin bir diğer niteliği olan soyutlama kavramı ise görünen eşyada görünmeyi görebilmek anlamına gelir (s. 68). İslam estetiğinin soyuta yönelmesinin arka planında dince kutsal kabul edilen kutsalların soyut bir mahiyete büründürülerek kutsiyetlerinin devam ettirilmek istenmesi ve bu kutsallığın form, şekil, figür, gibi şeylerin gölgesinde bırakılmak istenmemesi olgusu yatar (s. 71). İslam sanat ve estetiğinin bir diğer niteliği ise boşluktur. Boşluk Allah'ı yok ile ifade edebilmek manasına gelir. Mesela mihrapta hiçbir şeyin olmaması bunun en güzel örneğidir (s. 71).

İkinci bölümde (s. 75-100) *Kur'an ve Estetik Delil* başlığı altında Kur'ânî estetik kavramlar ile alakalı bilgilere yer verilmiştir.

Yazar bu bölümde teolojik delil ile estetik kavramını ilişkisine değinerek özellikle gaye ve nizam delilinin İslam sanat ve estetiği açısından yorumlanmasına değinmiştir (s. 75). Gaye ve nizam delili evrendeki düzen ve amacı ön planda tutarak Allah'a ulaşma çabasıdır. Âlemde mevcut olan

düzen ve gayeye paralel olarak estetik bir yapı oluşmaktadır. Bu estetik yapı ve güzellikte tesadüfleri ortadan kaldırıp bir ve tek olan Allah'ın varlığına ulaştırır. Gaye ve nizam delili bu açıdan ele alındığında İslam sanat ve estetiğinin önemi daha net anlaşılmıştır. Bu bağlamda Kindi, Farabi, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, Gazali gibi büyük İslam filozoflarının da kendi merkezlerine aldıkları önemli bir delil olmuştur (s. 77-81). Estetik kavramının önemine binaen yazar, Kur'an'da estetik kavramıyla ilişkili olan bazı kavramlara değinmiştir. Bunlar; Barî (Yaratılmış olan varlıklara ahenkli bir kalıp veren), Hâkim (Sanatın inceliğine ve estetiğine dikkat ederek bir işi yapan), Cemâl (Güzel olmak) ve Hüsn (Hoş ve latif olmak) kavramlarıdır (s. 82-100). Bütün bu kavramların temelinde varlıkların en güzel surette yaratıldığı mesajı vardır. Başta insan olmak üzere yaratılan her şey Allah'ın eşsiz sanatını ve estetiğini ortaya koymaktadır. Gaye ve nizam delili baz alınarak Allah'ın eşsiz sanatı üzerinden hareketle varlıkların en güzel surette yaratılmış olmaları, âlemin belli bir uyum içinde olması ve varlıklar arasındaki ahenği görmek İslam dininin sanat ve estetiğe karşı olmadığını net bir şekilde göstermektedir. Çünkü bu şekilde ele alındığında İslam sanat ve estetiği de Allah'a ulaştırılan bir yol/delil olarak kabul edilebilir. Başka bir açıdan düşündüğümüzde Cenab-ı Allah zatı gereği en mükemmel ve en güzel olandır. En mükemmel ve en güzel olan da en güzelini yaratır. Bu güzellik ise belli bir estetik ve ahenge sahip olur. İslam sanatı ve estetiği konusu altında ele alınan bu güzellik ise bir ve tek olan Allah'a ulaştırır. İslam Dininin estetik ve sanat anlayışını diğer dinlerden ayıran temel etken de budur. Yazar Hüsn başlığı altında mezheplerin görüşlerine de yer vererek Mutezile mezhebine karşı bir eleştiride bulunup mevcut olan güzelliklerin Allah tarafından en mükemmel surette yaratıldığını ifade ederek özellikle ehl-i sünnetin bu görüşte olduğuna vurgu yapıp isabetli bir yorumda bulunmuştur (s. 100).

Üçüncü Bölümde (s. 101-135) *Kur'an'daki Estetiğin Niteliksel Boyutları* başlığı altında kusursuzluk, amaçsalılık ve ahenksellik konuları hakkında bilgiler verilmiştir.

Estetiğin temeli gayesi var olan eşyanın kusursuz olma hali üzerinden bir neticeye varabilmektir. Yani eşya ne kadar mükemmel ve kusursuz ise o kadar estetik bir yapıya sahiptir. Kusursuzluk kavramı Kur'an'da pek çok defa atıf yapılmış bir kavramdır. Bu başlık altında yazar kusursuzluk

kavramını Kur'ânî bir bakış açısıyla ele almıştır (s. 101). Kusursuzluk kavramına Kur'ânî bir bakış açısıyla baktığımızda karşımıza çıkan ilk örnek kâinatın kusursuz bir şekilde yaratılması örneğidir. Bu konuda Allah şöyle buyurmaktadır: *“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayakta, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. ‘Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru’ derler.”* (Al-i İmran 3/190-191) Bu ve benzeri ayetler kâinata kusursuzluğun niteliksel yönünü ön plana çıkararak Darwinizm gibi akımları devre dışı bırakmıştır (s. 110). Kusursuzluk denince akla gelen bir diğer örnek de insanın yaratılışıdır. Zira Allah insanı en güzel ve kusursuz bir şekilde yaratmış aynı zamanda bütün kâinatı onun emrine vermiştir (s. 115-116). Yazarın burada kusursuz bir şekilde yaratılan kâinatın insanın emrine verilmesi insanın da yaratılışının kusursuz olması gerektiği çıkarımı isabetli olmuştur (s. 117). Kur'an-ı Kerim insandaki kusursuzluğu ele alırken azalar, akıl ve cesedi arasındaki ahenk ve güzelliği de belirtmiştir. Erzurumlu İbrahim Hakkı bahsedilen bu ahenk ve güzelliğin âlemle ilişkili olduğunu belirtmiştir. O'na göre âlem insan ruhu büyük âlem, insan cesedi ise küçük âlemdir (s. 120). *“O, her şeyi yaratmıştır, yarattığına belli ölçü ve düzen koymuştur.”* (Furkan 25/2) ayeti de insan bedeninin kusursuzluk örneği olduğunu, gelişigüzel yaratılmadığını belli bir estetik ve ahenk göre düzenlenmiş olduğunu haber vermektedir. Yazarın bu bölümde insan azalarının kusursuzluğu ile ilgili bilimsel çalışmalara da yer vermesi eserini güzelleştirmiştir (s. 121-125). İnsan maddi olarak kusursuz olduğu gibi manevi olarak da kusursuzluk özelliğine sahiptir. Yani manevi anlamda da estetik ve sanata sahiptir (s. 125). İnsanın manevi olarak kusursuz olması kısmi olarak insanın elindedir. Bir ve tek ola Allah'a iman etmesi, dürüst bir hayat sürmesi, fiillerinde ihlas sahibi olması gibi vasıflar insanı manevi olarak kusursuz kılar. Amaçsallık niteliği hakkında yazar yaratılan her şeyin belli bir gaye için yaratıldığını ifade etmiştir (s. 128). Yaratılanların belli bir amaca göre yaratılması sanat ve estetikteki mükemmelliği daha çok ön plana çıkarmaktadır. Bu da materyalist-evrimci anlayışın delillerini rahatlıkla çürütmektedir. Amaçsallıktan kasıt güzellik konusundaki çirkinliği ortadan kaldırmaktır. Çirkinlik ortadan kalkınca güzellik kendisini gösterir. Güzellik kendisini gösterdikten sonra mükemmeliyet ortaya çıkar. Bu da sanat

ve estetiğin ne olduğunu ve nasıl anlaşılması gerektiğini daha net bir şekilde anlaşılmasına vesile olur. Bundan dolayı Kur'an'da estetik kavramı her ne kadar doğrudan ifade edilmemiş olsa da dolaylı olarak ele alınmış ve uluhiyetle ilişkilendirilmiştir (s. 130). Bölümün don başlığı olan ahenksellik hakkında yazar kâinattaki her şeyin birbiriyle belli bir ahenkle bağlantılı olduğunu ifade etmiştir (s. 133). Bu ifadesini bilimsel örneklerle delillendirmesi de çalışmanın tutarlılığı açısından güzel olmuştur (s. 134).

Sonuç kısmında (s. 136-138) yazar yapmış olduğu bu çalışmasını özetlemiştir. Güzel nedir? Mutlak bir güzellik kavramından bahsedilebilir mi? Güzellik kavramı estetik anlayışı etkile mi? Bu tür sorular özellikle felsefi açıdan geçmişten bugüne kadar tartışılmıştır. Sorulan bu sorular ve yapılan tartışmalar estetik kavramının ana eksenini oluşturmuştur. Yazar güzellik kavramı için işlevsellik boyutunun gerekli olduğu çıkarımına varmıştır. Araştırmının sonucunda yazar, güzellik duygusunun insana doğuştan verildiğini yani bu duygunun fıtrattan geldiğine değinmiştir. Kuran-ı Kerim'in insanı düşünmeye teşvik etmesi, Allah'ın eserleri üzerinde ibret alınmasını tavsiye etmesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Sanat ve din birbiriyle ilişkili olan iki temel kavramdır. Yani sanatsız bir din, dinsiz bir sanat düşünmek isabetli değildir. Ortada bir sanat eseri varsa muhakkak belli düzeyde estetik de vardır. Bunu bütün dinlerde görmek mümkündür. Aynı şekilde İslam Dininde İslam sanat ve estetiğinin önemli bir konuma sahip olduğunu da görebiliriz. İslam sanat ve estetiği de referanslarını İslam medeniyetinden ve kültüründen almıştır. Yazar İslam sanat ve estetiği konusunda en etkili olan ilkenin tevhid ilkesi olduğu neticesine varmıştır. Tevhid ilkesi Allah'ın bir ve tek olduğunu, bütün kâinatın yegâne yaratıcısının Allah olduğunu ifade eden bir ilkedir. Bu ilke aynı zamanda Allah'ın varlığını ispat etmeye yarayan bir takım delillere de yöneltmektedir. Bu delillerden birisi de gaye ve nizam delilidir. Gaye ve nizam delili etkili bir delil olup İslam filozofları, kelmacılar tarafından da özellikle ön planda tutulmuştur. Aynı zamanda bu delile sadece Allah'ı ispat etmek için kullanılan bir delil olarak bakmamak gerekir. Çünkü gaye ve nizamın olduğu bir yerde sanat ve estetik vardır. Bu şekilde düşünüldüğünde İslam sanat ve estetiği daha net ve güzel bir şekilde anlaşılacak olacaktır. Mükemmeliyetçilik kavramı da en az gaye ve nizam delili kadar önem arz etmektedir. Çünkü sanat ve estetiğin temelinde bir şeyin mükemmel olma anlayışı vardır. Bu bağlamda

Allah en mükemmel olandır. Daha sonra mükemmel olan kâinatı yaratıp mükemmel olan insanın hizmetine sunmuştur. Yani İslamî nazarla bakıldığında bütün bunlarda İslam sanat ve estetiğini en güzel şekilde görmek mümkündür.

Sonuç olarak şunları ifade edebiliriz: “İslam Düşüncesinde Estetik Anlayışı” başlıklı bu eser alanında yapılan önemli bir çalışmadır. Akademik literatür güzel bir şekilde kullanılmış, konular sistematik bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Yazarın özgün değerlendirmeler yapması, konuya hakim olduğunu göstermesi bu alanda yapılacak olan akademik çalışmalara önemli bir literatür olması sebebiyle kaynak olacak bir niteliktedir.

